

Desemnarea experților tehnici judiciari în procesul civil român

jud. dr. Csaba Bela Nász

Reglementări interne

De lege lata, activitatea de expertiză tehnică judiciară și extrajudiciară este reglementată prin:

- **O.G. nr. 2/2000** privind organizarea activității de expertiză tehnică judiciară și extrajudiciară, cu modificările și completările ulterioare, aprobată prin Legea nr. 156/2002;
- **Ordinul M.J. nr. 1322/C din 21.06.2000**, cu modificările și completările ulterioare, pentru aprobarea Regulamentului privind atribuirea calității de expert tehnic judiciar și de specialist;
- **Ordinul M.J. nr. 199/C din 18.01.2010** pentru aprobarea Nomenclatorului specializărilor expertizei tehnice judiciare;
- **Codul de procedură civilă**, respectiv **Codul de procedură penală**;

Punctul de plecare – art. 250 noul Cod de procedură civilă

Denumirea marginală – **Obiectul probei și mijloacele de probă**

„Dovada unui act juridic sau a unui fapt se poate face prin înscrisuri, martori, prezumții, mărturisirea uneia dintre părți, făcută din proprie inițiativă sau obținută la interogatoriu, prin expertiză, prin mijloacele materiale de probă, prin cercetarea la fața locului sau prin orice alte mijloace prevăzute de lege (sbl. ns.)”.

Art. 330 Cod procedură civilă

„(1) Când, pentru lămurirea unor *împrejurări de fapt*, instanța consideră necesar să cunoască părerea unor *specialiști*, va numi, la cererea părților ori din oficiu, unul sau trei experți. Termenul va fi stabilit astfel încât depunerea raportului de expertiză la instanță să aibă loc conform dispozițiilor art. 336.

(2) Când este necesar, instanța va solicita efectuarea expertizei unui *laborator* sau unui *institut de specialitate*.

(3) În domeniile strict specializate, în care nu există *experți autorizați*, din oficiu sau la cererea oricăreia dintre părți, judecătorul poate solicita punctul de vedere al uneia sau mai multor personalități ori specialiști din domeniul respectiv.

Art. 330 Cod procedură civilă – *continuare*

(4) Dispozițiile referitoare la expertiză, cu excepția celor privind aducerea cu mandat, sancționarea cu amendă judiciară și obligarea la plata de despăgubiri, sunt aplicabile în mod corespunzător în cazurile prevăzute la alin. (2) și (3).

(5) La efectuarea expertizei în condițiile prevăzute la alin. (1) și (2) pot participa ***experți aleși de părți*** și încuviințați de instanță, având calitatea de consilieri ai părților, dacă prin lege nu se dispune altfel. În acest caz, ei pot să dea relații, să formuleze întrebări și observații și, dacă este cazul, să întocmească un raport separat cu privire la obiectivele expertizei”.

Observații:

- în C.pr.civ. nu se definește noțiunea de „expert”;
- art. 330 C.pr.civ. folosește termenul de „specialist” aflat la dispoziția instanței de judecată pentru lămurirea unor fapte sau împrejurări ale cauzei;
- în art. 1 alin. 2 din O.G. 2/2000 se arată că *„Este expert tehnic judiciar* orice persoană fizică ce dobândește această calitate în condițiile prezentei ordonanțe și este înscrisă în tabelul nominal cuprinzând experții tehnici judiciari, întocmit, pe specialități și pe județe, respectiv pe municipiul București. *Expertul tehnic judiciar este expert oficial* și poate fi numit de organele de urmărire penală, de instanțele judecătorești sau de alte organe cu atribuții jurisdicționale pentru efectuarea de expertize tehnice judiciare”;

Observații – *continuare*

- vorbim de *expertiză tehnică judiciară* atunci când lucrarea a fost dispusă de un organ judiciar/cu atribuții jurisdicționale; în toate celelalte cazuri avem de a face cu o *expertiză tehnică extrajudiciară*;
- instanța poate numi, la cererea părților ori din oficiu, 1 sau 3 experți;
- în practică se obișnuiește numirea, mai întâi, a unui singur expert judiciar, urmând ca în cazul încuviințării unei noi expertize, în condițiile art. 338 C.pr.civ., să fie numiți trei specialiști;
- la efectuarea expertizei pot participa *experți aleși de părți* și încuviințați de instanță, având calitatea de *consilieri ai părților*, dacă prin lege nu se dispune altfel;

Observații – *continuare*

- chiar și în cazul **expertizelor medico-legale**, care sunt reglementate prin O.G. nr. 1/2000 privind organizarea activității și funcționarea instituțiilor de medicina legală, se prevede că institutele de medicina legală, cu avizul Consiliului superior de medicina legală, întocmesc liste cuprinzând experți pe niveluri de competență, din rândul cărora părțile interesate pot solicita, cu plată, *medici legiști* sau *alți specialiști* care *să asiste* (!) experții oficiali desemnați, potrivit legii, pentru anumite activități medico-legale, plata experților aleși de părți urmând a se face sub formă de onorariu, care se achită direct acestora de către părțile interesate, pe baza documentelor justificative (art. 28 din ordonanță);

Observații – *continuare*

- spre deosebire de vechiul C.pr.civ., noul cod permite participarea așa-numiților „experți-parte” și în cazurile în care expertiza nu este efectuată de un laborator/institut de specialitate; art. 201 alin. ultim din vechiul cod prevedea că „La efectuarea expertizei în condițiile alin. 2 (de un laborator sau institut de specialitate – n.ns) pot participa și experți desemnați de părți, dacă prin lege nu se dispune altfel”; *per a contrario*, în celelalte cazuri nu;

Consecințe: uneori, în practică, sub imperiul vechiului C.pr.civ. instanțele de judecată respingeau, în temeiul alin. ultim. al art. 201, cererile formulate de părți pentru a li se încuviința participarea și a unor experți aleși de ele, în cazurile în care nu se apela la un laborator sau institut de specialitate;

- în actuala reglementare acest lucru nu ar trebui să se mai întâmple;

Observații – *continuare*

- mai mult decât atât, în art. 18 alin. 1 din O.G. nr. 2/2000, modificată, se prevede că „Partea interesată are dreptul să solicite ca pe lângă expertul tehnic judiciar numit să mai participe la efectuarea expertizei, pe cheltuiuala acesteia, și *un expert tehnic judiciar* sau *un specialist*, nominalizat de aceasta și încuviințat de organul judiciar care a dispus efectuarea expertizei, în calitate de *consilier al părții*, din categoria persoanelor prevăzute la art. 11-14”;
- deși, la prima vedere, ar părea că partea are dreptul de a opta între un alt expert tehnic judiciar și un specialist în domeniul vizat, din interpretarea coroborată a prevederilor art. 18 alin. 1 și art. 13 din ordonanță rezultă contrariul;

Observații – *continuare*

Argumente: doar în lipsa experților tehnici judiciari din specialitatea cerută, expertizele tehnice judiciare pot fi efectuate și de alți specialiști care nu au calitatea de expert tehnic judiciar, dacă îndeplinesc condițiile prevăzute la art. 10 alin. 1 lit. a)-f) [referitoare la cetățenie, cunoașterea limbii române, capacitate de exercițiu deplină, lipsa antecedentelor penale, buna reputație profesională și socială, studii superioare și stagiul minim în specialitate etc.];

- s-ar putea naște o discuție în cazul în care pe lista de experți nu mai există specialiști compatibili care să dețină aceeași specializare cu cea a expertului tehnic judiciar numit de instanța de judecată;
- opinăm că în această ipoteză se poate avea în vedere încuviințarea unui specialist care nu are calitatea de expert tehnic judiciar, dacă sunt respectate cerințele de la art. 10 alin. 1 lit. a)-f);

Desemnarea experților

- reglementare – art. 301 C.pr.civ.;
- dacă părțile *NU* se învoiesc asupra numirii experților, ei se vor numi de către instanță, prin tragere la sorți, de pe lista întocmită și comunicată de către biroul local de expertiză, cuprinzând persoanele înscrise în evidența sa și autorizate, potrivit legii, să efectueze expertize judiciare (art. 301 alin. 1 C.pr.civ.);
- **regula** este, așadar, consensul părților litigante;
- **excepția**, în lipsa unui acord al părților, este tragerea la sorți;

Concluzie: indiferent de natura litigiului (civil, comercial, de contencios administrativ, de dreptul muncii, fiscal etc.) procedura de desemnare a experților are caracter unitar;

Obligațiile participanților la procesul civil

1. Obligațiile expertului judiciar

- de a primi și de a efectua lucrarea (înlocuirea poate interveni doar pentru motive obiective/imputabile expertului) – art. 333 C.pr.civ.;
- de a aduce la cunoștința instanței orice impediment legat de desemnarea sa sau în legătură cu efectuarea lucrării – art. 335 C.pr.civ.;
- de a se prezenta în fața instanței pentru a da lămuriri și de a face completări la raport, dacă i se solicită acest lucru – art. 334 și 337 C.pr.civ.;
- de a se prezenta în camera de consiliu, dacă este citat – art. 331 C.pr.civ.;
- de a convoca, prin scrisoare recomandată, părțile și experții-parte în cazurile în care este nevoie de o cercetare la fața locului sau sunt necesare explicații din partea părților – art. 335 C.pr.civ.; în cazul în care sunt numiți și experți care reprezintă părțile, chiar și în lipsa unei norme exprese, apreciem că expertul oficial trebuie să îi contacteze în vederea efectuării lucrării;

1. Obligațiile expertului judiciar – *continuare*

- de a întocmi în timp util raportul de expertiză cu respectarea cerințelor de ordin tehnic și de a răspunde documentat la obiectivele stabilite de instanță – art. 336 C.pr.civ.;
- în cazurile anume prevăzute de lege, depunerea raportului se va face numai după obținerea avizelor tehnice necesare ce se eliberează numai de organismele de specialitate competente (de ex., avizul O.C.P.I.) – art. 336 C.pr.civ.;
- de a formula răspunsul la obiecțiuni sau de a întocmi raportul suplimentar, după caz – art. 339 C.pr.civ.;
- de a justifica onorariul și cheltuielile de efectuare a expertizei pe care le solicită prin nota de cheltuieli (decont) – art. 339 C.pr.civ.;
- dispozițiile privitoare la citare, aducerea cu mandat și sancționarea martorilor care lipsesc sunt deopotrivă aplicabile experților – art. 333 C.pr.civ.;

2. Obligațiile părților

- de a pune la dispoziția instanței toate datele, informațiile și înscrisurile necesare efectuării expertizei;
- de a da expertului orice lămuriri în legătură cu obiectul lucrării – art. 335 C.pr.civ.;
- de a achita contravaloarea expertizei (incluzând atât onorariul specialistului, cât și cheltuielile de efectuare a expertizei - transport, cazare, masă etc.) – art. 339 C.pr.civ.;
- în cazul în care una dintre părți opune rezistență sau împiedică în orice alt mod efectuarea lucrării, instanța va putea socoti ca dovedite afirmațiile făcute de partea adversă cu privire la împrejurarea de fapt ce face obiectul lucrării, în contextul administrării tuturor celorlalte probe;
- în mod excepțional, când aflarea adevărului în cauză este indisolubil legată de efectuarea probei cu expertiză tehnică, instanța va autoriza folosirea forței publice în scopul efectuării expertizei, prin încheiere executorie pronunțată în camera de consiliu, după ascultarea părților – art. 335 C.pr.civ.

3. Obligațiile instanței

- de a desemna expertul din domeniul de specializare necesar, în mod aleatoriu, prin aceasta asigurându-se, implicit, egalitate de șanse pentru toți experții înscrși pe tabelul nominal;

Excepție: desemnarea expertului se face prin învoiala părților;

- de a stabili obiective clare pentru expertiză, luând în considerare aspectele esențiale ale cauzei la care trebuie să răspundă specialistul, urmând a le cenzura pe cele care nu au legătură cu obiectul dedus judecății; obiectivele expertizei formează obiectul probei, adică determinarea unor situații de fapt în legătură cu care expertului i se cere să își exprime părerea, să dea lămuriri sau să le constate ca specialist, împrejurări ce au legătură cu obiectul pricinii și ajută la soluționarea acesteia;
- de a soluționa orice incident ivit în legătură cu numirea expertului și întocmirea raportului de expertiză;

Art. 331 alin. 2 noul Cod procedură civilă

„Încheierea de numire a expertului va stabili obiectivele asupra cărora acesta urmează să se pronunțe, termenul în care trebuie să efectueze expertiza, onorariul provizoriu al expertului și, dacă este cazul, avansul pentru cheltuielile de deplasare. În acest scop, instanța poate fixa *o audiere în camera de consiliu*, în cadrul căreia va solicita expertului să estimeze costul lucrării ce urmează a fi efectuată, cât și termenul necesar efectuării expertizei. Tot astfel, instanța poate fixa *un termen scurt* pentru când va solicita expertului să estimeze *în scris* costul lucrării ce urmează a fi efectuată, cât și termenul necesar efectuării expertizei. Poziția părților va fi consemnată în încheiere. În funcție de poziția expertului și a părților, instanța va fixa termenul de depunere a raportului de expertiză și condițiile de plată a costurilor necesare efectuării expertizei.

Art. 331 alin. 2 Cod procedură civilă – *continuare*

- apreciem utilă această prevedere legală, parțial nou introdusă în C.pr.civ. (prima ipoteză, referitoare la audierea în camera de consiliu, fiind introdusă prin Legea micii reforme în justiție nr. 202/2010), prin aceasta legiuitorul urmărind să asigure celeritate în soluționarea litigiului, prin aceea că, pe de o parte, expertul este chemat să estimeze atât costul lucrării, cât și timpul necesar pentru realizarea raportului de expertiză (ținând seama, spre ex., de celelalte expertize pe care le are în lucru), iar pe de altă parte, împricinații sunt informați cu privire la sumele solicitate de expert cu titlu de onorariu și alte cheltuieli, precum și durata administrării acestui mijloc de dovadă, pentru a aprecia în consecință;
- este binevenită reglementarea permisivă, pentru a nu obliga instanța să stabilească în acest scop, în toate cazurile, o ședință în camera de consiliu, putându-se solicita expertului ca estimarea de cost și de timp să o facă în scris, într-un termen scurt;

În loc de concluzii:

- nu de puține ori în practică apar situații în care lămurirea faptelor care formează obiectul litigiului sau a legăturii dintre anumite împrejurări invocate de părți și aceste fapte necesită cunoștințe de specialitate;
- pentru toate aceste cazuri legea prevede posibilitatea instanței de a dispune, din oficiu sau la cererea părții interesate, efectuarea unei expertize tehnice de specialitate;
- expertiza și raportul de expertiză sunt două noțiuni distincte, dar interdependente, întrucât raportul de expertiză este urmarea expertizei, iar aceasta din urmă este activitatea de cercetare pe care se întemeiază raportul de expertiză;
- legiuitorul omite să arate un criteriu de apreciere a forței probante a expertizei, probă care, prin natura sa, este una tehnică și științifică;
- în doctrină și în jurisprudență se acceptă faptul că instanța nu este legată de concluziile din raportul de expertiză, acestea constituind numai elemente de convingere lăsate la libera apreciere a judecătorului, la fel ca și celelalte mijloace de probă;

- pentru a se putea exercita, însă, controlul judiciar, indiferent dacă primește sau nu concluziile specialistului, judecătorul este dator să-și motiveze decizia în această privință, mai ales atunci când, ajungând la alte concluzii pe baza celorlalte probe administrate în cauză, înlătură raportul de expertiză ca fiind neconvingător sau îl reține, deși una din părți a cerut înlăturarea lui;
- când s-au administrat în același dosar două expertize ale căror concluzii sunt contradictorii, instanța, motivat, va accepta una dintre ele și o va înlătura pe cealaltă sau le va înlătura pe amândouă și va recurge la alte mijloace de probă, cu excepția cazurilor în care legea prevede altfel; bunăoară, în cazul expertizelor medico-legale, dacă acestea sunt contradictorii, instanța este datoră să le supună spre avizare Comisiei superioare medico-legale, iar nu să își însușească una dintre ele fără sesizarea acestei comisii;
- tocmai de aceea, deși nu există nicio normă imperativă în această privință, de regulă, în practică, pentru prima expertiză, se numește 1 expert, iar pentru a doua expertiză, 3 experți, iar opinia colectivă sau majoritară a acestora poate constitui un element care atârână greu în momentul deliberării.